

На основу члана 16. став 6. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 35/23),
Министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања доноси

ПРАВИЛНИК о начину и поступку процене ризика на радном месту и у радној средини

"Службени гласник РС", број 76 од 13. септембра 2024.

Садржина правилника

Члан 1.

Овим правилником прописују се начин и поступак процене ризика од настанка повреде на раду, професионалне болести и болести у вези са радом запосленог на радном месту и у радној средини, као и начин, мере и рокови за њихово отклањање, спречавање или смањење на најмању могућу меру, које послодавац уређује актом о процени ризика.

Овај правилник примењује се на радном месту на коме ради лице које је у радном односу код послодавца, као и лице које по било ком основу обавља рад или се оспособљава за рад код послодавца, а нарочито лице које обавља професионалну праксу или практичну наставу или учење кроз рад у систему дуалног образовања (у даљем тексту: запослени).

Основ и сврха процене ризика

Члан 2.

Процена ризика заснива се на начелима превенције која су утврђена Законом о безбедности и здрављу на раду.

Процена ризика, активности и мере које послодавац утврди и спроводи обезбеђују се применом прописа о безбедности и здрављу на раду и других прописа, а примењују се ради отклањања опасности и штетности на радном месту и у радној средини, односно ради спречавања или смањења ризика на најмању могућу меру, у обиму којим се спречава повреда на раду, професионална болест и болест у вези са радом запосленог.

Обухват процене ризика

Члан 3.

Процена ризика заснива се на систематском евидентирању и процењивању свих фактора у процесу рада, присутних врста опасности и штетности на радном месту и у радној средини које могу да проузрокују повреду на раду, професионалну болест и болест у вези са радом запосленог.

Проценом ризика сагледавају се организација рада, радни процеси, средства за рад, сировине и материјали који се користе у технолошким и радним процесима, лична заштитна опрема, као и други елементи који могу да изазову повреду на раду, професионалну болест и болест у вези са радом запосленог.

Процена ризика обухвата:

- 1) опште податке о послодавцу;
- 2) опис технолошког и радног процеса, опис средстава за рад (њихово груписање, списак опреме за рад и списак личне заштитне опреме);
- 3) прикупљање података и снимање организације рада;

- 4) препознавање и утврђивање опасности и штетности на радном месту и у радној средини;
- 5) процењивање ризика у односу на опасности и штетности;
- 6) утврђивање начина и мера за отклањање, спречавање или смањење ризика;
- 7) закључак;
- 8) измене и допуне акта о процени ризика.

Општи подаци о послодавцу

Члан 4.

Општи подаци о послодавцу садрже:

- 1) основне податке, пословно име, податке о адреси седишта и огранцима;
- 2) пословне податке (шифра и назив делатности);
- 3) податке о лицима која спроводе процену ризика (име и презиме, стручни, академски и научни назив и број и датум лиценце) и лицима која учествују у процењивању ризика (име и презиме, стручни, академски и научни назив и др.).

Опис технолошког и радног процеса, опис средстава за рад (њихово груписање, списак опреме за рад и списак личне заштитне опреме)

Члан 5.

Опис технолошког и радног процеса, опис средстава за рад (њихово груписање, списак опреме за рад и списак личне заштитне опреме) врши се на начин погодан за прикупљање потребних информација о тим процесима и средствима према постојећем стању.

Описом се обухватају:

- 1) објекат који се користи као радни и помоћни простор, укључујући и објекат на отвореном простору, са свим припадајућим инсталацијама (инсталације флуида, грејање, електричне и громобранске инсталације и др.);
- 2) списак опреме за рад (машина, уређај, постројење, инсталација, алат и сл.) која се користи у радном процесу и врши се њено груписање;
- 3) конструкција и објекат за колективну безбедност и здравље на раду (заштита на прелазима, пролазима и прилазима, заклони од топлотних и других зрачења, заштита од удара електричне струје, општа вентилација и климатизација и сл.), опис њихове намене и начина коришћења;
- 4) помоћна конструкција и објекат, као и конструкција и објекат који се привремено користе за рад и кретање запослених (скела, радна платформа, тунелска подграда, конструкција за спречавање одрона земље при копању дубоких ровова и сл.);
- 5) друга средства за рад која се користе у процесу рада или су на било који начин повезана са процесом рада, њихова намена и начин коришћења;
- 6) подаци о изворима штетности (хемијских, физичких и биолошких) на радном месту и у радној средини;
- 7) списак личне заштитне опреме;
- 8) сировине и материјали који се користе;
- 9) други потребни елементи.

Прикупљање података и снимање организације рада

Члан 6.

Прикупљање података и снимање организације рада за процену ризика обухвата увид у акт послодавца којим се уређује организација и систематизација радних места за обављање послова из делатности послодавца и другу документацију послодавца која се односи на организацију рада, као и непосредну проверу прописане, односно утврђене организације рада и фактичког стања организације рада код послодавца.

Прикупљање података и снимање организације рада садрже опис послова, називе и локацију радних места где се обављају послови, услове за заснивање радног односа и број запослених на тим радним местима, од тога број жена, мушкараца, млађих од 18 година, особа са инвалидитетом, радно време (време проведено на одређеним пословима), рад у сменама и рад ноћу, одступања прописане, односно утврђене организације рада од фактичког стања организације рада код послодавца и др.

Препознавање и утврђивање опасности и штетности на радном месту и у радној средини

Члан 7.

Препознавање и утврђивање опасности и штетности на радном месту и у радној средини врши се на основу података који се прикупљају из документације којом располаже послодавац, посматрањем и праћењем процеса рада на радном месту, прибављањем потребних информација од запослених и информација из других извора и разврставањем у врсте прикупљених података, односно могућих опасности и штетности на које ти подаци указују.

При утврђивању података о опасностима и штетностима на радном месту и у радној средини полази се од постојећег стања безбедности и здравља на раду, и то:

- 1) стручних налаза о извршеним прегледима и провери опреме за рад и прегледима и испитивањима електричних и громобранских инсталација;
- 2) стручних налаза о извршеним испитивањима услова радне средине;
- 3) стручних налаза о извршеним испитивањима услова радне средине – биолошких штетности;
- 4) извештаја о претходним, периодичним, контролним и циљаним лекарским прегледима запослених;
- 5) података о повредама на раду и професионалним болестима;
- 6) информација и података о изворима хемијских, физичких и биолошких штетности на радном месту и у радној средини (нпр. безбедносни лист, упутство за употребу опреме за рад и др.);
- 7) личне заштитне опреме;
- 8) анализа предузетих мера ради спречавања повреде на раду, професионалне болести и болести у вези са радом;
- 9) инспекцијских налаза о извршеном надзору;
- 10) упутстава за безбедан и здрав рад;
- 11) дозвола за рад;
- 12) документације за опрему за рад и личну заштитну опрему;
- 13) документације за употребу и одржавање, односно паковање, транспорт, коришћење, складиштење и уништавање;
- 14) друге прописане документације и података са којима послодавац располаже (нпр. План заштите од удеса, План заштите од пожара и др.).

Опасности и штетности групишу се у зависности од њихове врсте и природе.

Груписање опасности и штетности

Члан 8.

Опасности се групишу у:

1) механичке опасности, које се појављују коришћењем опреме за рад, као што су:

(1) недовољно заштићени ротирајући и/или покретни делови који могу здробити, одсећи, убости, ударити захватити или повући запосленог,

(2) слободно кретање делова или материјала (падање, котрљање, клизање, превртање, летење, љуљање, обарање и сл.) који могу нанети повреду запосленом,

(3) унутрашњи транспорт и кретање машина или возила,

(4) опасност од експлозије и пожара (нпр. трење, опрема под притиском),

(5) немогућност правовременог напуштања места рада, изложеност затварању, механичком удару, поклапању и сл.,

(6) други фактори који могу да се појаве као извори механички опасности;

2) опасности које се појављују у вези са карактеристикама радног места, као што су:

(1) опасне површине (подови и све врсте газишта, површине са којима запослени долази у додир, а које имају оштре ивице – рубове, шиљке, грубе површине, избочене делове, и сл.),

(2) рад на висини или рад у дубини, у смислу прописа о безбедности и здрављу на раду,

(3) рад у скученом, ограниченом или опасном простору (између два или више фиксираних делова, између покретних делова или возила, рад у затвореном простору који је недовољно осветљен или проветраван, и сл.),

(4) могућност клизања или спотицања (мокре, клизаве површине и др.),

(5) физичка нестабилност радног места,

(6) могуће последице или сметње услед обавезног коришћења личне заштитне опреме,

(7) утицаји услед обављања процеса рада коришћењем неодговарајућих или неприлагођених метода рада,

(8) друге опасности које се могу појавити у вези са карактеристикама радног места и начином рада;

3) опасности које се појављују коришћењем електричне енергије, као што су:

(1) опасности од електричног удара у нормалним условима рада (контакт са деловима електричне инсталације и опреме за рад под напоном),

(2) опасности од електричног удара у случају настанка квара (појава или предуго задржавање опасног напона додиром услед оштећења електричне изолације),

(3) опасности од топлотног дејства које развијају електрична опрема и електричне инсталације (прегревање услед преоптерећења проводника и кратког споја, пожар као последица настанка лошег електричног контакта, електричног лука или варничења, прегрејаности извора светлости и њихових компоненти, прегрејаност кућишта електричне опреме, прегревање услед додатне топлотне изолације итд.),

(4) опасности услед удара грома и последица атмосферског пражњења,

(5) опасности од штетног утицаја електростатичког наелектрисања,

(6) друге опасности које се могу појавити у вези са коришћењем електричне енергије;

4) опасности које потичу од физичких и хемијских својстава хемијских материја (експлозивност, запаљивост, самореактивност, нестабилност и др.);

5) друге опасности које се појављују у радном процесу, а које могу да буду узрок повреде на раду, професионалне болести или болести у вези са радом.

Члан 9.

Штетности се групишу у:

1) штетности које настају или се појављују у процесу рада, као што су:

(1) хемијске штетности (токсичност, карциногеност, мутагеност хемијских материја и др. услед удисања, гутања, гушења, уношења у организам, продор у тело кроз кожу, недостатак кисеоника и сл.),

(2) азбест,

(3) физичке штетности – бука (континуална, дисконтинуална, импулсна и ометајућа) и вибрације (вибрације шака-рука и вибрације цело тело),

(4) биолошке штетности (микроорганизми, укључујући и оне који су генетички модификовани, ћелијске културе и људски ендопаразити који могу проузроковати инфекцију, алергију или токсичност),

(5) штетни утицаји микроклиме (температура, влажност и брзина струјања ваздуха),

(6) негодовајућа – недовољна осветљеност,

(7) штетни утицаји зрачења јонизујућег или нејонизујућег (топлотно, ласерско, ултразвучно, електромагнетско, ултраљубичасто, инфрацрвено, оптичко зрачење и др.),

(8) штетни климатски утицаји (рад на отвореном при условима високих или ниских температура, релативна влажност, ултравиолентно зрачење, брзина ветра и др.),

(9) друге штетности које се појављују у радном процесу, а које могу да буду узрок повреде на раду, професионалне болести или болести у вези са радом;

2) штетности које проистичу из психичких и психофизиолошких напора који се узрочно везују за радно место и послове које запослени обавља, као што су:

(1) напори или телесна напрезања (ручно преношење терета, гурање или вучење терета, разне дуготрајне повећане телесне активности и сл.),

(2) нефизиолошки положај тела (дуготрајно стајање, седење, чучање, клечање и сл.),

(3) напори при обављању одређених послова који проузрокују психолошка оптерећења (стрес, монотонија и сл.),

(4) одговорност у примању и преношењу информација, коришћење одговарајућег знања и способности, одговорност у правилима понашања, одговорност за брзе измене радних процедура, интензитет у раду, просторна условљеност радног места, конфликтне ситуације, рад са странкама и новцем, недовољна мотивација за рад, одговорност у руковођењу и сл.;

3) штетности везане за организацију рада, као што су: рад дужи од пуног радног времена (прековремени рад), рад у сменама, скраћено радно време, рад ноћу, приправност за случај интервенција и сл.;

4) остале штетности које се појављују на радним местима, као што су:

(1) штетности које проузрокују друга лица (насиље према лицима која раде на шалтерима, лица на обезбеђењу, и сл.),

(2) рад са животињама,

(3) рад у атмосфери са високим или ниским притиском,

(4) рад у близини воде или испод површине воде.

Процењивање ризика у односу на опасности и штетности

Члан 10.

Процена ризика заснива се на анализи вероватноће настанка и тежине могуће повреде на раду, професионалне болести или болести у вези са радом проузрокованих на радном месту и у радној средини.

На основу прикупљених података и препознатих, односно утврђених опасности и штетности и утврђене листе опасности и штетности на радном месту и у радној средини, избором и применом одговарајућих метода врши се процењивање ризика – вероватноће настанка и тежине повреда на раду, професионалне болести или болести у вези са радом запосленог.

Процењивање ризика врши се за сваку препознату, односно утврђену опасност и штетност, упоређивањем са дозвољеним вредностима прописаним одговарајућим прописима у области безбедности и здравља на раду, техничким прописима, стандардима и препорукама.

Вероватноћа настанка повреде на раду, професионалне болести или болести у вези са радом запосленог, проузрокованих опасностима и штетностима на радном месту и у радној средини, процењује се на основу претходне анализе која узима у обзир учесталост и трајање изложености запосленог опасностима и штетностима, вероватноћу настанка опасног догађаја и техничке, организационе и све друге могућности за њихово избегавање, односно ограничење и смањење.

Тежина могуће повреде на раду, професионалне болести или болести у вези са радом запосленог процењује се на основу претходне анализе која узима у обзир предвидиву врсту повреде (смртна, тешка, колективна или лака повреда на раду), професионалне болести или болести у вези са радом која се може очекивати.

Ако се утврди да на радном месту и поред потпуно примењених мера у области безбедности и здравља на раду и других мера, постоје опасности и штетности, које према налазу процењивача ризика могу да изазову повреду или угрозе здравље запосленог, узимајући у обзир значење израза за радно место са повећаним ризиком, сматра се да је такво место са повећаним ризиком што се утврђује актом о процени ризика.

Утврђивање начина и мера за отклањање, спречавање или смањење ризика

Члан 11.

На основу процењених ризика на радном месту и у радној средини, послодавац утврђује начин и мере за њихово отклањање, спречавање или смањење ризика на најмању могућу меру.

Ако су процењени ризици такве природе да живот и здравље запослених нису теже угрожени, а за чије отклањање, спречавање или смањење ризика су потребна већа инвестициона улагања, програмом о поступном отклањању недостатака утврђују се мере, рокови и лица задужена за њихово спровођење којима се у потпуности отклањају ризици или којима се они смањују на најмању могућу меру.

О спровођењу мера за отклањање, спречавање или смањење ризика стара се послодавац непосредно или преко саветника, односно сарадника за безбедност и здравље на раду или другог лица одређеног актом о процени ризика.

Члан 12.

Мере за отклањање, спречавање или смањење ризика послодавац утврђује полазећи од процењеног ризика, утврђеног приоритета и поштујући начела превенције, у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду, стандардима или опште признатим мерама.

Мере које се утврђују за отклањање, спречавање или смањење ризика јесу:

1) техничке:

(1) одржавање средстава за рад у исправном стању и вршење прегледа и провере опреме за рад и прегледа и испитивања електричних и громобранских инсталација,

- (2) обезбеђивање прописаних услова за безбедан и здрав рад у радној средини,
- (3) обезбеђивање ефикасне вентилације,
- (4) обезбеђивање колективних мера заштите (ограђивање или изоловање опреме за рад коришћењем заштите на машинама и/или деловима машина и физичких баријера (мреже против пада, ограде, акустичне, термичке или електричне баријере и др.),
- (5) друге мере;
- 2) организационе:
 - (1) успостављање одговарајућих радних процедура и њихова контрола,
 - (2) смањење времена изложености,
 - (3) ротација запослених,
 - (4) обезбеђивање ознака за безбедност и/или здравље на раду,
 - (5) друге мере;
- 3) обука запослених за безбедан и здрав рад и обука руководиоца;
- 4) стручно оспособљавање за коришћење опреме за рад;
- 5) обезбеђивање личне заштитне опреме и њено одржавање у исправном стању;
- 6) здравствене:
 - (1) упућивање запослених на претходне, периодичне и циљане лекарске прегледе у складу са оценом здравствене установе која обавља делатност медицине рада,
 - (2) друге мере;
- 7) хигијенске;
- 8) друге мере (информисање, консултовање, сарадња и др.).

Члан 13.

На основу оцене здравствене установе која обавља делатност медицине рада, послодавац актом о процени ризика утврђује посебне здравствене услове које морају испуњавати запослени на радном месту са повећаним ризиком.

Закључак

Члан 14.

По спроведеном поступку прикупљања података и провере организације рада, препознавања и утврђивања опасности и штетности, процењивања ризика у односу на опасности и штетности и утврђивања мера и рокова за отклањање, спречавање и смањење ризика, у складу са овим правилником, послодавац доноси закључак.

Закључак садржи:

- 1) сва радна места на којима је извршена процена ризика;
- 2) радна места која су утврђена као радна места са повећаним ризиком;
- 3) приоритете у отклањању ризика (мере и рокови за отклањање, спречавање или смањење ризика и лица задужена за спровођење и контролу мера за безбедан и здрав рад на радним местима и у радној средини);
- 4) изјаву послодавца којом се обавезује да ће применити све утврђене мере за безбедан и здрав рад на радним местима и у радној средини у складу са актом о процени ризика.

Измене и допуне акта о процени ризика

Члан 15.

Акт о процени ризика на радном месту и у радној средини подлеже делимичним изменама и допунама, у делу који се односи на одређено радно место и с њим повезана радна места, и то:

- 1) у случају смртне повреде на раду или тешке повреде на раду;
- 2) у случају појаве сваке нове опасности или штетности, односно промене нивоа ризика у процесу рада;
- 3) у случају када резултати праћења здравственог стања запосленог изложених штетностима покажу да је то неопходно;
- 4) на основу предлога здравствене установе која обавља делатност медицине рада, након спроведених претходних, периодичних или циљаних лекарских прегледа запослених, када је закључено да су запослени изложени опасностима и штетностима које нису утврђене актом о процени ризика;
- 5) када мере које се утврде за отклањање, спречавање или смањење ризика нису одговарајуће или не одговарају процењеном стању;
- 6) када је процена заснована на подацима који нису ажурни;
- 7) када постоје могућности и начини за унапређење, односно допуну процењених ризика.

Измене и допуне акта о процени ризика из става 1. тачка 1) овог члана врше се након спроведене анализе повреде на раду.

Члан 16.

Акт о процени ризика на радном месту и у радној средини подлеже делимичној измени или допуни и на основу наложене мере инспектора рада.

Покретање поступка процене ризика

Члан 17.

Поступак процене ризика покреће послодавац доношењем одлуке о покретању поступка процене ризика.

Лице одређено за спровођење процене ризика

Члан 18.

Послодавац одлуком о покретању поступка процене ризика одређује једно или више лица за спровођење поступка процене ризика у складу са овим правилником (у даљем тексту: стручно лице).

Стручно лице може да буде послодавац, запослени код послодавца или запослени код правног лица или предузетника са лиценцом за обављање послова безбедности и здравља на раду, са лиценцом за обављање послова саветника, односно сарадника за безбедност и здравље на раду.

Послодавац који је одређен да буде стручно лице дужан је да има положен одговарајући стручни испит уколико послове безбедности и здравља на раду може да обавља сам у складу са Законом о безбедности и здрављу на раду.

Послодавац, у случају када за вршење процене ризика ангажује правно лице или предузетника са лиценцом за обављање послова безбедности и здравља на раду, на основу уговора о ангажовању правног лица или предузетника одређује једно или више стручних лица из реда запослених код ангажованог правног лица или предузетника.

План спровођења поступка процене ризика

Члан 19.

Стручно лице саставља план спровођења поступка процене ризика који одобрава послодавац, а који садржи:

- 1) правни основ за процену ризика (прописи у области безбедности и здравља на раду и други прописи, национални и међународни стандарди, и др.);
- 2) организацију и координацију спровођења, измена и допуна поступка процене ризика;
- 3) списак правних и физичких лица компетентних за процењивање ризика (у даљем тексту: процењивачи ризика);
- 4) методе за вршење процене ризика;
- 5) фазе и рокове за процену ризика;
- 6) начин прикупљања документације потребне за процену ризика (упутства за безбедан рад, упутства за одржавање, стручни налази о прегледима и провери опреме за рад и прегледима и испитивањима електричних и громобранских инсталација, испитивања услова радне средине, испитивања услова радне средине – биолошких штетности и др.);
- 7) информисање процењивача ризика;
- 8) координацију између процењивача ризика;
- 9) начин прибављања информација за процену ризика од запослених;
- 10) консултације са представницима запослених и информисање представника запослених о резултатима процене ризика и предузетим мерама;
- 11) друге радње потребне за спровођење, измене и допуне поступка процене ризика.

Ако послодавац ангажује правно лице, односно предузетника за обављање послова процене ризика, ангажовано правно лице, односно предузетник, уз план спровођења поступка процене ризика прилаже фотокопију лиценце за обављање послова безбедности и здравља на раду.

План спровођења поступка процене ризика јесте саставни део документације о процени ризика.

Провера ефикасности примене акта о процени ризика

Члан 20.

Провера ефикасности примене акта о процени ризика врши се непрекидно, тако што се проверава ефикасност спроведених мера и процењује њихово спровођење у погледу отклањања, спречавања и смањења ризика.

Проверу ефикасности примене акта о процени ризика врши саветник, односно сарадник за безбедност и здравље на раду, као и запослени у складу са организацијом послова безбедности и здравља на раду код послодавца и општим актом послодавца.

Ако у поступку провере ефикасности примене акта о процени ризика саветник, односно сарадник за безбедност и здравље на раду или запослени уочи њихову неефикасност, предлаже корекцију тих мера.

Поступак спровођења корективних мера врши се изменама и допунама акта о процени ризика.

Прелазне и завршне одредбе

Усклађивање прописа

Члан 21.

Послодавац је дужан да акт о процени ризика, усклађен са одредбама овог правилника, донесе до 28. априла 2025. године.

Престанак важења ранијег прописа

Члан 22.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о начину и поступку процене ризика на радном месту и у радној околини („Службени гласник РС”, бр. 72/06, 84/06 – исправка, 30/10 и 102/15).

Ступање на снагу

Члан 23.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Број 110-00-00004/2024-01
У Београду, 4. септембра 2024. године
Министар,
Немања Старовић, с.р.